

روایتی از زنان مسلمان در تاریخ ایران

اشرف الملوك فخرالدوله؛ فخر زنان قاجار

مظفرالدین شاه قاجار و همسرش، سرورالسلطنه، در سال ۱۲۶۱ خورشیدی صاحب دختری شدند. نام دختر را اشرف الملوك گذاشتند. او در تبریز زاده شد. دختر شاه قاجار بودن باعث شد خواستگاران زیادی خواهان ازدواج با اشرف الملوك باشند، اما به خواست شاه، چون به چهارده سالگی رسید، به همسری محسن خان امین الملک درآمد. محسن خان فرزند علی خان امین الدوله از خانواده‌های سرشناس عصر قاجاری بود که خود نیز بعدها لقب پدر (امین الدوله) را گرفت. اشرف الملوك ملقب به فخرالدوله شد. این ازدواج رنجش افرادی را به همراه داشت و فرجام آن شد که کینه محسن خان امین الدوله در دل برخی ریشه دواند که بعدها موجبات عزل او و پدرش از مقامشان شدند. آن زمان هر صدراعظمی را که از صدارت عزل می‌کردند یا به قتل می‌رساندند یا تبعید می‌کردند. چون شوهر و پدرشوهر اشرف الملوك از مقام عزل می‌شوند، به او اطلاع می‌دهند که احتمالاً آن ۲ را از قزوین به تبریز منتقل کنند و جان‌شان در خطر باشد. اشرف الملوك بی‌درنگ خود را به آن‌ها می‌رساند و فردای آن روز، دستوری از شاه صادر می‌شود که اشرف الملوك باید به تهران برگردد. اما بانو در کنار همسر می‌ماند و قاصدهای پی‌درپی هم نمی‌توانند بانو را از همسر دور کنند. در نهایت، شاه و درباریان تسلیم خواست اشرف الملوك شدند و بانو و خانواده برای سکونت در املاک شخصی خود به رشت رفتند. اشرف الملوك و محسن خان امین الدوله صاحب فرزندان با نام‌های حسین، غلامحسین، محمود، علی، احمد، ابوالقاسم، رضا و معصومه شدند.

حکومت قاجار چون به محمدعلی شاه قاجار رسید، با خاندان محسن خان سر ستیز برداشت. حوادث چنان پیش رفت که محسن خان گوشه‌انزو و برگزید. فخرالدوله چون شوهر خویش را چنین گوشه‌گیر دید، تصمیم گرفت خود زندگی را اداره و از خانواده‌اش محافظت کند. در کودتای ۱۲۹۹ چند نفر ادعای حق بر زمین‌های امین الدوله کردند و کار به نزاع کشید. فخرالدوله برای آرامش خانواده‌اش، شوهر و فرزندان را به قم برد و در نزدیکی حرم حضرت معصومه (ع) خانه‌ای اختیار کرد. بعد از آن خود به تهران رفت تا با سردار سپه ملاقات و از حق خود دفاع کند. به این ترتیب، توانست املاک شوهرش را در رشت پس گیرد.

اشرف الملوك فخرالدوله پس از مدتی در تهران اولین مؤسسه تاکسی‌رانی را بنا نهاد. بانو فخرالدوله انسانی باذکاوت بود. قصد داشت یک مؤسسه بورس ملی در آن دوره تأسیس کند اما شرایط برای انجام این کار فراهم نبود. کارهای او در کنار همت و نوع بینش وی موجبات آن را فراهم آورد تا از سوی رجال حکومتی زمان خویشتن تحسین شود.

همان‌طور که به خانواده خویش مهر می‌ورزید، دست نوازشگر بر سر فرزندان یتیم نیز داشت. سرپرستی چند فرزند یتیم را بر عهده گرفت و شرایط تحصیل را برای آنان فراهم کرد. مسجدی به نام فخرالدوله در نزدیکی خانه‌اش در سال ۱۳۲۸ ساخت. در اواخر عمر، بانو فخرالدوله پسرش حسین امینی را از دست داد و در داغ فرزند روزها و شب‌های طولانی سوگاری کرد به طوری که اندوه از دست دادن پاره تن باعث شد تنهایی را به مرادوات اجتماعی ترجیح دهد. از آن پس، زندگی برایش مفهومی دیگر گرفت به طوری که در آخرین سفرش به عتبات عالیات، برای خود آرامگاهی در نجف خریداری کرد اما در لحظاتی که مرگ را بیش از همیشه به خود نزدیک دیده بود، به اطرافیان وصیت کرده بود او را در کنار فرزندش در قبرستان ابن بابویه ری دفن کنند. سرانجام بانو در سال ۱۳۳۴ بر اثر سکته قلبی درگذشت.

غربی است. امروز با یک جست‌وجوی ساده می‌بینید به جای یک ازدواج ساده و موفق، ازدواج با خود، ازدواج با حیوانات، ازدواج با اشیاء و... را طراحی می‌کنند و چقدر انسان باید خود را شناسد که با برج ایفل، با سگش و... ازدواج کند. وقتی در جامعه غربی برای زن استقلال هویتی وجود ندارد، زن موجودی وابسته است و حق حیات ندارد، انتظار دارید چگونه خانواده شکل بگیرد؟ امروز در موج چهارم فمینیست می‌گویند زن ازدواج کند و فرزند هم بیاورد اما ۲ روز در هفته باید آزاد باشد و مرد حق اعتراض ندارد.

+ زن، رکن تصمیم‌سازی در خانواده

اساس خانواده مبتنی بر استحکام است. در اسلام، خانواده یک میثاق است. یعنی پیمان با شوهر یک پیمان ناگسستنی از باب الزام حقوقی و شرعی به تعهد است. برای مرد هم همین است. باید ببینیم خداوند متعال زن را چگونه ترسیم می‌کند. زن به تعبیر رهبر معظم انقلاب، رکن رکن تصمیم‌سازی در خانواده هستند. یعنی مدیریت سیاست‌گذاری دارند و برای یک تصمیم بزرگ زمینه‌سازی می‌کنند. مهم‌ترین شغل برای زنان همسر داری و حفظ خانواده و تربیت فرزند است. معظم‌له می‌فرمایند: بعضی‌ها می‌پرسند: شما موافقید زن‌ها سر کار بروند؟ می‌گوییم البته زن باید کار کند. کار ۲ جور است: کار داخل خانه و کار بیرون خانه. اگر کسی استعداد دارد، کار بیرون از خانه هم انجام دهد و...

در حوزه مسئولیت اجتماعی زنان و رسالت همسری و مادری، تحولات بنیادینی که غرب با عناوین مختلف چون هنر، اقتصاد و اشتغال فمینیستی به خورد جوامع داد، موجب شد زنان حتی فرصت رسیدگی به سلامت خود را نداشته باشند و این واقعیتی است که زنان در ۲ دهه اخیر این قدر مسیر کارخانه و اداره را طی کردند که مسیر خانه خود را گم کردند.

+ مشارکت اجتماعی یک مطالبه برحق

در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب مشارکت اجتماعی یک مطالبه برحق است و حتی مردان بعد از ازدواج اجازه سلب این حق را ندارند اما این حق باید ناظر بر ادای سایر حقوق باشد. یکی از اتفاقاتی که در جمهوری اسلامی افتاد این بود که امام فرمود: زنان انسان‌ساز هستند. زنان باید رشد کنند. دانشگاه‌ها نماد علم هستند اما گاهی اهل خانه خودشان را از فضای جامعه دور می‌کنند. نظام آموزشی ما بستری برای فرار دختران از خانه شده است. تأثیرپذیری نظام آموزشی ما از نظام آموزشی سکولار این اتفاق را رقم زده است. در تربیت سکولار، زن باید اساس تعالی خانواده را از مغزش خارج کند. اول باید به خودش و هستی خودش بپردازد. به تعبیر قرآن، ذات انسانی زن و مرد برابر است اما در بسیاری از موارد با یکدیگر تفاوت دارند. هرکه عمل صالح انجام دهد برتر است. عمل صالح عمل پایدار است. نمره ۲۰ دارد و جنسیت‌پذیر نیست. در ۱۰ مؤلفه انسان کامل که در قرآن کریم ذکر شده است، مسئولیت اجتماعی نهفته است و خداوند ضمیر مؤنث و مذکر را با هم آورده است.

+ به خانواده به عنوان قرارداد سرمایه‌ای نگاه نکنیم

در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب در بیانات متعدد بارها با واژگانی چون رسالت مادری، همسری، مسئولیت اجتماعی، الگوی زنان، زن طراز و... مواجه می‌شویم. در واقع، خانه‌داری شغلی آینده‌ساز است و امیدواریم مسئولان جمهوری اسلامی خانه‌داری را یک شغل بشناسند و از همه مهم‌تر، حتی ویژگی‌های شغل زنان شاغل هم با بیانات معظم‌له هم خوانی ندارد: مثلاً اشتغال تمام‌وقت برای بانوان. با توجه به این منظومه فکری، سقف کار بانوان در جامعه حداکثر باید ۳۰ ساعت باشد ولی باید حقوق کامل به آن‌ها داده شود تا برای رفع نیاز مجبور به ایفای شغل دیگری نشوند. این مسئله مهمی است که اگر به خانواده به عنوان قرارداد سرمایه‌ای نگاه کنیم، استحکام نخواهد داشت. مقام معظم رهبری می‌فرمایند: نباید نگاه افراطی و تفریطی به شغل بانوان داشته باشیم. مدیریت درآمدزایی به خود زن و همسر زن برمی‌گردد. از منظر معظم‌له، خانواده کلمه‌ای طیبیه است، کلمه طیبیه‌ای که وقتی به وجود آمد برکت تراوش کرد. اگر بستر خانواده را با درستی پایه‌گذاری کنیم، آن خانواده پاک است و اگر بنای خانواده بر دورنگی باشد، گل خانواده خبثت می‌شود. اسلام، شریعت و منظومه فکری رهبر معظم انقلاب مسئولیت اجتماعی را حق زن می‌داند و زن می‌تواند با یک ازدواج سالم، به حقوق خود دست یابد.

دکتر فائزه عظیم‌زاده اردبیلی